

HÄLLESTADS- BYGDEN

ÅRGÅNG 52
NR 1, 2023

Hälestads hembygdsförening 100 år 1923 - 2023

ÅRSSKRIFT
HÄLLESTADS HEMBYGDSFÖRENING

Hällestadsbygden - Nr I 2023

Ansvarig utgivare:

Styrelsen för Hällestads Hembygdsförening, Hällestad

Bankgiro 5054-3487

Bästa läsare, hembygdsvän!

Efter åren med Corona-pandemin kunde vi äntligen börja ses igen. Styrelsen har träffats till 13 möten under 2022 och många av mötena har handlat om köpet av f.d. församlingshemmet, det som nu ska bli Hällestads Bygdegård.

Under året har Östen Petterssons bok "Hällestads Bergslag" kommit ut i nytryck, kompletterad med nya, fina kartor.

Gubbdagis har bytt namn till Onsdagsgruppen och har träffats som vanligt och jobbat med olika projekt vid hembygdsgården bl.a. renovering av klockstapeln samt röjt och städat i Bygdegården.

Den 6 juni firades nationaldagen vid hembygdsgården och i augusti kunde Hell'ste Marken arrangeras igen.

I år, 2023, fyller föreningen 100 år. Det kommer att firas vid hembygdsgården den 29 juli, program för den dagen finns på sista sidan i tidningen.

Det finns mycket att göra. Vill du vara med i Onsdagsgruppen, jobba med Bygdegården, har du idéer och förslag till aktiviteter vid hembygdsgården, kontakta någon i styrelsen. Många händer gör ett gott arbete!

Hoppas vi ses. Ta väl hand om er även i fortsättningen.

Styrelsen

Verksamhetsberättelse för 2022

Förkortad version

Styrelsens sammansättning

Ordförande: John Haraldsson

Vice ordf.: Hans Skoglund

Sekreterare: Birgit Johansson

Kassör: Hans Lindberg

Ledamot: Per Olov Petersson

Suppleant: Harald Johansson

Suppleant: Hans Hellström

Suppleant: Yngve Bäck

Suppleant: Birgitta Andersson

Suppleant: Gun Johansson

Årsmöte

Föreningens årsmöte genomfördes den 25 april i Församlingshemmet i Hällestad. Mötets ordförande var Lars-Erik Johansson och Margareta Bagge förde protokollet. Vid årsmötet avtackades styrelsemedlemmarna Per Siljedahl, Birgitta Hammar och Per-Erik Lindhé samt revisor Birgitta Persson.

Möten och sammankomster

Styrelsen har haft 13 protokollförda sammanträden under 2022.

Representation

Föreningen har under året deltagit i möten med Marknadsalliansen, Nationaldagsskommittén, Hällestadsgårdens Vänner samt i Kraftsamlingsmöten med Finspångs Kommun.

Hembygdsgården

Onsdagsgruppen, se artikel på sida 10.

På nationaldagen den 6 juni samlades omkring 250 personer vid Hembygdsgården. Ingbritt Wiklander Swanö talade och Finspångs Musikkår, Finspångs Musiksällskap, STAL-kören och kyrkokören underhöll med sång och musik. 95 personer besökte utställningen "Knypplat, broderat och virkat".

Den 10 juni besökte de boende på Hällestadsgården Hembygdsgården. 28

personer deltog, de fick också se utställningen "Knypplat, broderat och virkat" i Rommetorpsboden och eftermiddagskaffet serverades ute.

Landshövding Carl Fredrik Graf besökte hembygdsgården den 22 juni.

Hell'ste Marken kunde åter genomföras den 13 augusti. Vi serverade kålsoppa och sålde boken "Hällestads Bergslag" samt informerade om Bygdegården.

Föreningen har vid ett par tillfällen också serverat fika och ordnat underhållning för de boende på Hällestadsgården.

Österby smedjan

Se artikel på sida 40

Hällestadsbygden

Föreningens årliga tidning har utkommit med ett nummer.

Medlemmar

Medlemsantalet var vid årets slut 345.

Föreningens hemsida

Se artikel på sida 13

Slutord

Styrelsen tackar er alla som bidragit till verksamheten under året.

Stort tack!

Budget 2023

Hembygdsföreningen totalt

Kostnader	
Årsskrift	-21 450
Föreningsmöten	-7 000
Elektricitet	-20 000
Underhåll hembygdegården ^I	-40 000
Medlemskap	-4 400
Försäkringar	-11 400
Expedition	-6 000
100-årsjubileum	-20 000
Hällestadsgårdens vänner	-3 000
Bygdegården netto	-20 600
Summa	-153 850

Intäkter	
Medlemsavgifter	40 000
Smedjan	12 000
Nationaldagen	1 000
Hellsté Marken	13 000
Bokförsäljning	30 000
Annonser årsskrift	7 500
Kommunalt bidrag	10 000
Summa	113 500

Årets verksamhet netto	-40 350
Kassa o Bank ing behållning	118 000
Kassa o Bank utg behållning	77 650

Fonder tillgångar	923 800
Disposition 2023	500 000
Utg behållning	423 800

I Extra kostnader med 25 000 kr 2023 för trädbeskrining och maskiner

Varav Bygdegården

Kostnader	
Elkostnader årsavgift	-3 400
Elförbrukning	-5 000
VA o renhållning fast avgift	-5 200
VA förbrukning	-1 000
Vägaravgift	0
Bygdegårdarnas riksförbund	-3 500
Försäkring	-4 500
Larmkostnad	-2 000
Internet	-1 000
Övrigt	
Summa	-25 600

Intäkter	
Andra intäkter	5 000
Summa	5 000
Netto	-20 600

Kommentarer:

2023 blir ett speciellt år med jubileum, nya Bygdegården, extra kostnader på hembygdegården och vi drabbas som alla andra av skenande elpriser.

Det är bakgrunden till att styrelsen föreslår en höjd medlemsavgift för att säkerställa föreningens ekonomi långsiktigt.

Med den höjda avgiften, om vi räknar bort tillfälliga kostnader och intäkter 2023, så blir hembygdsföreningens ekonomi i balans. Sen kommer vi ha några svåra år där Bygdegården medför kostnader innan den är klar och vi får intäkter.

Vi hoppas att alla våra medlemmar ställer upp för hembygdsföreningen.

Program 2023

Med reservation för eventuella ändringar

29 mars	kl 9	Onsdagsgruppen startar vid Hembygdsgården
6 juni	kl 14.30	Nationaldagsfirande vid Hembygdsgården. Musikkår utgår från Hällestadsgården kl 14.00. Se annons i dagstidningen
17 juni	kl 13-16	Öppet hus i Gruvstugan Vi visar och berättar om föremål och modeller som visar hur forna tiders arbete i gruvor, hyttor och smedjor gick till. Ta en promenad i vandringsleden och upplev natur och miljö i gruvområdet. Servering av kaffe/te/saft och bullar.
29 juli	kl 13-17	Hembygdens dag - Hembygdsföreningen 100 år Teater Visning av Hembygdsgårdens samlingar Utställning Visning av körvandring Bygdegården Café
12 aug	kl 10-16	Hellsté Marken vid Hembygdsgården
26 aug	kl 13-16	Öppet hus i Gruvstugan Vi visar och berättar om föremål och modeller som visar hur forna tiders arbete i gruvor, hyttor och smedjor gick till. Ta en promenad i vandringsleden och upplev natur och miljö i gruvområdet. Servering av kaffe/te/saft och bullar.
2-3 sep	kl 11-17	Östgötadagarna. Hembygdsgården öppen
23 sept	kl 10-16	Höstmarknad vid Hembygdsgården Vi bjuder in lokala producenter och butiker och dig som vill handla något gott eller fint.
okt-nov		Onsdagsgruppen avslutar arbetet med Hembygdsgården för året, när är beroende på väder.

De första 100 åren

Text från 50-årsjubileum 1973 bearbetad och kompletterad

Under 1920 och 1930-talen bildades många lokala hembygdsföreningar. De hade till uppgift att bevara minnet av gången tids kultur i bygderna, främst att insamla äldre kulturföremål och bygga upp bygdemuseer och bygdegårdar, som ofta hade socknen till verksamhetsområde. Även äldre folkminnen i saga, sägen, seder och bruk med mera skulle ägnas intresse.

I Hällestad var det främst Gustaf Olsson från Rämninge i Hällestad - senare med efternamnet ändrat till Rämninge - som i början av 1920-talet verkade för att en hembygdsförening skulle bildas. Den 22 juli 1923 bildades Hällestads hembygdsförening med en styrelse bestående av tio personer, nämligen Köpman Gunnar Danielson, Folke Jansson, kassör Joh. Johansson, lantbrukare Martin Johansson, kyrkoherde Erik Meurling, grevinnan Elisabet Mörner, lärare Gottfrid Nilsson, fil. kand. Gustaf Olsson, kantor Paul Littorin och målarmästare Gustaf Siljedahl.

Ett ivrigt insamlande av kulturföremål vidtog och Hällestadborna var villiga att skänka. I ortspressen publicerades långa listor på de som skänkt föremål och föremålets art. En stuga vid Västerby-Kulla blev första förvaringsplatsen för samlingarna.

1925 flyttades föremålen till Udden, där kakelugnsmakare J. Widman upplät lokal i "Madam Bruns stuga" och där är museet ännu idag. Widman bodde i den andra byggnaden och tjänstgjorde som förevisare av samlingarna.

Gustaf Olsson - Rämninge

Efter den åsänkning som skedde mellan 1920 - 1925, blev marken närmast ån torrlagd. Ån fick en annan sträckning. Marken hörde till kyrkoherdebostället och dess arrendator Karl Mellström tillfrågades om föreningen kunde få arrendera Udden. "Ja har annars tänkt hugga bort björksliorna och släppa hästarna där på udden", förklarade han. Det blev arrende och så småningom friköpte föreningen såväl mark som byggnader, vilka omfattade museibyggnaden och bostadshuset. Den mark där smedjan uppförts hyrdes dock av kommunen som senare skänkte marken till föreningen.

Bostadshuset bestod endast av två rum,

men tillbyggdes med ett kök på grund, som redan Widman lagt.

Övriga byggnader på hembygdsgården är flyttade från andra delar av socknen.

Höglundslogen (7) innehåller "fejs och laé" (det betyder liten ladugård och loge) och skänktes av Frida Höglund.

Lyrfallsstugan (6) som stod vid sjön Lyren, skänktes av Axel Carlsson, Ljusfall. Den är inredd som en stuga från slutet av 1800-talet.

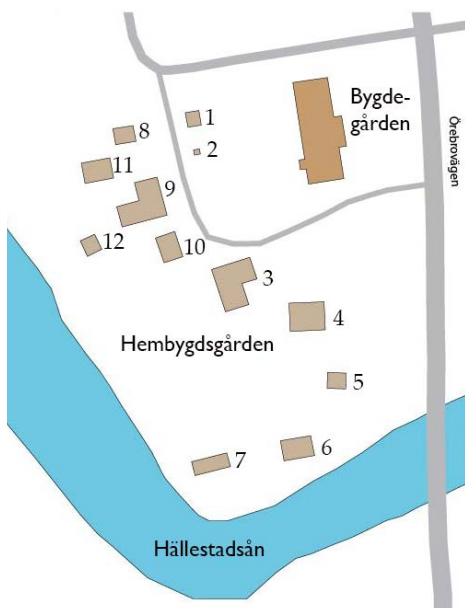
Fårhuset (5) från St. Bocktorp är skänkt av Borggårds ägare. Smedjan (8) från Brinken är skänkt av Fiskeby AB.

Då man slutade hålla ting vid Hällestads tingshus och kommunen 1953 tagit över huset som kommunalhus ansågs att ett vid huset litet klocktorn (2) med malmklocka, vari ringdes då tingssammanträdena började, var obehövt. Klocktornet nedtogs och överlämnades till hembygdsföreningen.

Malmstorpslogen (9) är skänkt av Fiskeby AB och återuppförd under åren 1975-76. I anslutning till logen har en gammal "tröskvandring" uppförts. Den är konstruerad och byggd av bonden och riksdagsmannen Nils Jansa. Körhjulet äre ett första klassens snickeriarbete av den gamle riksdagsmannen.

Rommetorpsboden (10) fanns ursprungligen vid "Lugnet", Rommetorp, och brukats som svinstia och vedbod. Troligen har den sitt ursprung från 1700-talet.

Vedboden (1) är skänkt av "Kalle i Tärn", Karl Nilsson 1981.

Klockstapeln och Malmstorpslogen

Lyrfallsstugan

Linbastun (11) från Skånstorp är skänkt av Ingvar Andersson, Skånstorp och flyttad 1976. Med bastun följde ett stort förråd av linberedningsverktyg i gott skick. De har sin givna plats i bastun.

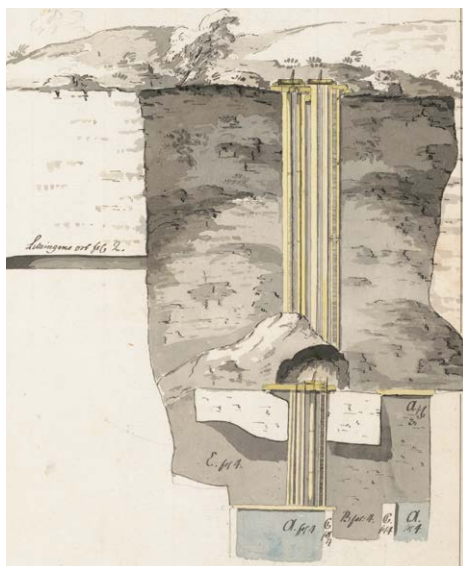
Ängsladan (12), en gammal hölada från Katterum, skänkt av Falla Ångsåg AB 1980.

Smedjan vid Österby överläts till föreningen av Verner Ekholm för tvåtusen kronor 1984.

Föreningen har en omfattande samling av föremål, några kan beskrivas här. Det finns en god samling av stenyxor och andra föremål från stenåldern, som hittats i Hällestad. Då föremål med känd fyndort prickas in på en karta över Hällestad ser vi att de flesta fynden hittats vid sjöar och vattendrag som erbjöd de bästa färdvägarna och där även de äldsta bosättningarna fanns.

En gjutform från bronsåldern hittade vid Österby och skänktes till hembygdsföreningen. Gustaf Rämminges kontakt med Lunds universitet gjorde att detta fick nys om fyndet. Ett bronsåldersfynd i dessa trakter ansågs så unikt att de önskade förvärva fyndet för forskningen. Detta medgav styrelsen 1924 och erhöll som ersättning en avgjutning av gjutformen, som nu finns i samlingarna.

Det gamla svärd, som finns i samlingarna, upphittades nära Sonstorps herrgård under åsänkningen och skänktes till hembygdsföreningen av de arbetare, som hittade det. Dåvarande ägaren till Sonstorp önskade emellertid få svärdet såsom ett minne från gamla tiders Sonstorp och klagade hos riksanti-

Sörgruvan 1778

kvarien, men föreningen fick behålla fyndet.

Då Hällestads gamla kyrka brann 1893 försålades på offentlig auktion en del inventarier. En skräddarmästare David Bergqvist inropade då en hel del föremål, bland annat den så kallade skampallen som i gamla tider nyttjades till lindrigare kyrkstraff. Då hembygdsföreningen bildades skänkte Bergqvist dessa föremål till föreningen. Efter senaste renovering av nuvarande kyrkan utlånade föreningen en del av dessa föremål, bl.a. skampallen för att utställas i kyrkan. Det torde inte vara så många kyrkor, som har en äkta sådan möbel.

Vi har ett arkiv med handlingar angående gårdar och personer inom socknen med mera samt tryckta skrifter som förekommit i hemmen. Här finns en stor samling fotografier, många av lokala fotografer som Carl Daniel Burén och Hjalmar Andersson, bygdefo-

tograf, bonde och riksspelman. Professor Erik Bergsten skänkte intressanta gamla kartor över Hällestad. Senaste tillskottet är gruvkartor från 1692 - 1809 som finns digitalt och på papper. Ett brandhärdigt arkivrum byggdes 1998.

På föreningens initiativ iståndsatte Fiskeby AB den sista gruvstugan vid Gruvbacken som kulturminne från bergslagstiden. Här har Jan Eric Karlström genom åren gjort ett omfattande och berömvärt arbete med att sprida kunskap om bergslagstiden och skapa vandringslederna i naturskön gruvmiljö. Idag är det Holmen Skog och föreningen som tillsammans vårdar och utvecklar Gruvstugan och vandringslederna.

Under 10 års tid till 2018 uppfördes Gruvspelen av ett entusiastiskt gäng amatörskådespelare under professionell ledning av Ingbritt Swanö Wiklander.

Den natursköna hembygdsgården har under ett sekel varit platsen för hembygdens dag och andra möten och fester. Idag är det främst platsen för nationaldagen och "Hellste marken" som samlar 1000-tals besökare.

Under 2022 har föreningen köpt det

Hellsté Marken

Aurore

En levnadshistoria

Speldagar

Söndag 2 juni kl 16
 Onsdag 5 juni kl 19
 Torsdag 6 juni kl 19
 Lördag 8 juni kl 16
 Söndag 9 juni kl 13 och kl 17

Spellet inleds på Kyrkbacken i Hällestad på ovan angivet klockslag

Biljetter

Vuxna 150 kr, barn 50 kr
 I priset ingår bussresa, program och fika i pausen

Förköp
 Pressbyrån Finspång 0122-10264

Förköp / Bokning
 Ewa Hjelm 070-4122325
www.gruvspelet.se

Gruvspelet Aurore

tidigare församlingshemmet för att utveckla huset till en Bygdegård.

Det är många personer som under ett sekel lagt ner ett omfattande och engagerat arbete för föreningen. Några vill vi nämna. Ett särskilt tack och en stor eloge till vår onsdagsgrupp som från tidig vår till sen höst samlats för att vårda hembygdsgården till den natursköna plats den är. Jan Eric Karlström som lagt ner ett stort arbete på att vårda gruvstugan, skapa vandringslederna och framförallt sprida kunskapen om bergslagstiden. Till sist en hyllning till kommunalmannen och hembygdsforskaren Östen Pettersson som efterlämnade sin stora kunskap om hembygden och Hällestads bergslag.

Med ett stort tack för de gångna 100 åren ser vi fram mot de kommande.

Styrelsen

Onsdagsgruppen

Hasse Skoglund

Hur "Gubbdagis" blev "Onsdagsgruppen" för att sedan bli "Superonsdagsgruppen"!

Efter vinteruppehållet startade det som förut gick under namnet "Gubbdagis" traditionsenligt i april och "Järngänget" som då bestod av Harald Johansson, Per Siljedahl, Hans Hellström, Yngve Bäck, Åke "Bella" Kronkvist, Per-Olov Petersson och Hasse Skoglund.

Det är "Järngänget" som år efter år på onsdagar kl. 9-12 skött om vår fina Hembygdspark, genom att se till att gräset blir klippt och ansat samt byggnaderna underhållna.

OBS! I denna fina park anordnades i

juli ett bröllop! Du kan se några bilder på sida 12.

Tyvärr har trenden de senaste åren varit att färre och färre (förutom "Järngänget") kommit på onsdagar för att sköta Hembygdsparken och det har varit svårt att rekrytera nya medhjälpare.

För att göra det möjligt att få med kvinnor i gruppen, ändrades namnet till det mer könsneutrala "Onsdagsgruppen".

Den delvis nya styrelsen var inställd på att köpa Hällestads gamla församlingshem, för att göra en Bygdegård av den.

En facebookgrupp - Hällestads Bygdegård - bildades och många blev intresserade och ville bli medlemmar där (i

Kafferasten och snacket är en viktig del i onsdagarna

skrivande stund är vi över 240 medlemmar i gruppen!) och då ökade intresset även att vara med på onsdagar i "onsdagsgruppen", där vi blev över 15 deltagare, varav 2-3 kvinnor.

Det blev fullt i Badhuset när det var fikarast!

Med så mycket arbetsvilligt folk blev det mycket gjort under hösten:

Klockstapeln renoverades hantverkskickligt av Åke "Bella" Kronqvist och Bosse Andersson, medan övriga delar av onsdagsgruppen hjälpte till.

Hans "Murar'n" Hellström lade ett fint klinkergolv i utställningslokalen i Rommetorpsboden.

Förutom detta rensades vår Bygdegård både ute och inne på:

Utställningslokalen fick ett fint klinkergolv

Klockstapeln renoverades och målades

- 1 container brännbart
- 1 container träavfall
- 1 container metallskrot.

Jättetack till Janne Gårdman som stod för containerkostnaden! Och Yngve Bäck som rattade ner med traktorn för att lasta in i containrarna.

Bygdegårdens utrensning gjordes efter 3 oktober (då köpet gick igenom och vi fick tillträde till lokalerna) till slutet av november, då vi tog välförtjänt vinterledighet!

Vilken "SUPERGRUPP" denna Onsdagsgrupp är!

Spännande att se vad vi kan åstadkomma nästa år!

Tack Alla!

Bröllop i hembygdsparken 2022

Christoffer och Sabina Rydén gifte sig för 10 år sedan men ville nu göra om det i vår vackra Hembygdspark, med släkt och vänner. Christoffers bror August Edman var "vigselförrättare".

Paparazzifotograf: Hasse Skoglund

Hembygden på sociala medier

Hans Lindberg

2022 har föreningen förstärkt sin närvaro på sociala medier för att förbättra kommunikationen med människor i vår hembygd och engagera fler.

Vår hemsida

Sedan många år har vi en hemsida. Under 2022 har vi byggt på med samtliga årsskrifter sedan 1972 samt en omfattande bebyggelseinventering från 1970-talet. Här kan du läsa mycket intressant om gårdar, torp och de människor som bott i bygden.

www.hembygd.se/hallestads-hembygdsforening

www.facebook.com/hallestadhembygd

Hällestad hembygd

På Facebook har vi sedan 2022 en informationssida där vi kan informera om föreningen och vår hembygd.

Vi har nu över 140 följare som vi når med information.

Hällestads Bygdegård

Vi har sedan 2002 en grupp på Facebook - Hällestads Bygdegård med över 240 medlemmar som vi når med information och som kan vara med och diskutera och påverka Bygdegården.

Vi har fått en fin respons och många positiva inlägg.

www.facebook.com/groups/73514287758807

Bygdegården

Hans Lindberg

Hembygdsföreningen köpte 2022 det fd församlingshemmet med tillträde 3 oktober. Det är en central byggnad i Hällestads kyrkby som naturligt hör ihop med hembygdsgården. Vår ambition är att utveckla huset till en Bygdegård för alla generationer som bidrar till en levande hembygd för alla oss som bor och verkar i Hällestad.

En plats för de unga i Hällestad

Undervåningen vill vi utveckla till en ungdomsgård, ett ställe att träffa kompisar och umgås. Här har vi ett LAN-party. Kanske kan vi meka i bygdegårdens garage. Här kan vi ha fest och kul

Övervåningen vill vi utveckla till en samlingslokal.

En plats för de lite äldre

Här har vi en mötesplats för släktforskare och berättarkvällar. Vi vill göra föreningens rika arkiv tillgängligt för de som vill forska i bygdens historia i bild och ord.

En plats för fest och samvaro

Här kan vi samlas för en festlig kväll med mat och dryck, musik, sång och

annan kultur. Kanske kan vi ha bio? Här kan släkt och vänner fira en jubilar.

En plats för Hällestads framtid

Här jobbar vi med landsbygdsutveckling för allt fint i bygden. Vi vill att fler ska uppleva våra fina natur, våra vandringsleder och spännande besöksmål.

Hur kan vi utveckla besöksnäringen med bad, stugor, camping och ställplatser för husbilar och husvagnar?

Hur kan vi förstärka och värna alla våra 9 fina butiker och gårdsbutiker?

Och så vill vi naturligtvis att fler ska bo i vår bygd.

Vad händer nu

Vår fantastiska onsdagsgrupp har gjort en stor insats med att städa och rensa huset på allt bråte. Janne Gårdman har fixat med containrar och Yngve Bäck har lastat med traktorn.

Vi söker statsbidrag

Vi har ansökt om statsbidrag till samlingslokaler hos Boverket för en investering på totalt 2 miljoner kronor för energibesparing och tillgänglighet.

På taket vill vi ha solceller för att bli helt eller delvis självförsörjande på el.

Som värmesystem vill vi ha bergvärme. Vi söker bidrag för att byta alla dörrar, portar och fönster till energieffektiva.

För att bygdegården skall vara tillgänglig för funktionshindrade vill vi montera en ramp och ordna parkeringsplatser, varav två handikappplatser. De ska även ha laddstolpar för elbilar.

Besked om statsbidrag med 1 150 000 kr får vi under maj 2023. Kommunen har beslutat att medfinansiera med 30 % eller 510 000 kr. Hembygdsföreningen finansierar med 20% eller 340 000 kr.

Vi söker EU-medel

För inre renovering, ombyggnad, inventarier och utrustning söker vi EU-medel från det sk Leaderprojektet Folkungaland.

Den ansökan bör omfatta 2-3 miljoner kronor för vilket inte krävs kommunalt bidrag eller egen insats. Besked om

EU-bidrag bör vi kunna få under maj 2023.

Sen kör vi igång

Faller allt på plats så kan vi påbörja arbetet till sommaren och förhoppningsvis vara klara till våren 2024.

En del att förbereda

Det är naturligtvis en hel del som skall planeras och förberedas. Hur ska huset förändras, vad kostar det?

Husgruppen

Vi har en husgrupp som tar tag i de tekniska och ekonomiska frågorna, bygglov mm. Den består av John Haraldsson, Hans Skoglund, Hans Lindberg, Antti Broman, Janne Gårdman, Göran Gustafsson, Peter Svensson, Åke Kronqvist och Björn Andersson

Verksamhetsgrupper

För att planera verksamhet och hur huset skall förändras och utrustas har vi tre grupper med idag 9 medlemmar:

- Verksamhet för unga

- Verksamhet för de äldre
- Landsbygdsutveckling

Vi vill gärna ha med fler i dessa grupper, framförallt ungdomar.

Utvecklingsprojekt

Här beskrivs några tänkbara utvecklingsområden som baseras på partnerskap med andra föreningar, det offentliga och det lokala näringslivet.

Klimatsmarta Hällestad

En samverkan kring information, råd och stöd samt även åtgärder för det klimatsmarta Hällestad. Det kan röra sådant som lokal produktion av el och värme. Hur kan vi bli energieffektivare. Hur får vi en infrastruktur för att kunna ladda en elbil även på landsbygd.

Lokalproducerat i Hällestad

Vi har många fina butiker och gårdsbutiker i Hällestad som erbjuder ett fantastiskt fint utbud av lokalproducerat.

Här vill vi se ett samarbete för samverkan, utveckling och marknadsföring.

Besök Hällestad

Hur kan vi få fler att besöka Hällestad och uppleva vår fina natur och kultur.

Vi vill utveckla besöksnäringen och se över sånt som badplatser, camping, stugor och ställplatser för husvagnar och husbilar.

Kanske nya former som campingstugor på flottar i våra sjöar.

Unga Hällestad

De unga är vår framtid som vi ska ge en bra uppväxt att se tillbaka på som vuxna.

I bygdegården vill vi tillsammans med ungdomar och kommunens fritidsverksamhet bygga upp en ungdomsgård. En träffpunkt där man umgås med kompisar, fikar, lyssnar på musik, ser film eller TV mm. Här kan man i stora salen ordna ett LAN-party. Eller ha fest och dans.

Här kan givetvis föräldrar ha aktiviteter med yngre barn, både i ungdomsgården och på övervåningen.

Vi vill fortsätta satsningen på hembygds kunskap för mellanstadiet med undervisning och studiebesök i gruvmiljö eller på bruken.

Seniora Hällestad

Bygdegården ska vara en mötesplats för alla generationer. För föreningen, familj och släkt. För ett möte, för att fira en jubilar, för mat och dryck, underhållning och kultur.

Här träffas släktforskare för att lära sig mer och forska i släktens historia. Här kan vi minnas och berätta om hur det var i Hällestad och forska i texter och bilder.

Vi har en ambition att göra vårt rika arkiv öppet och tillgängligt, gärna i digital form.

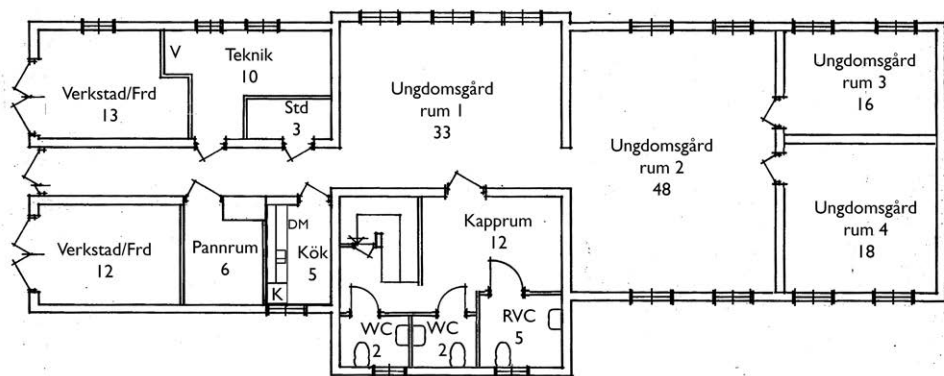
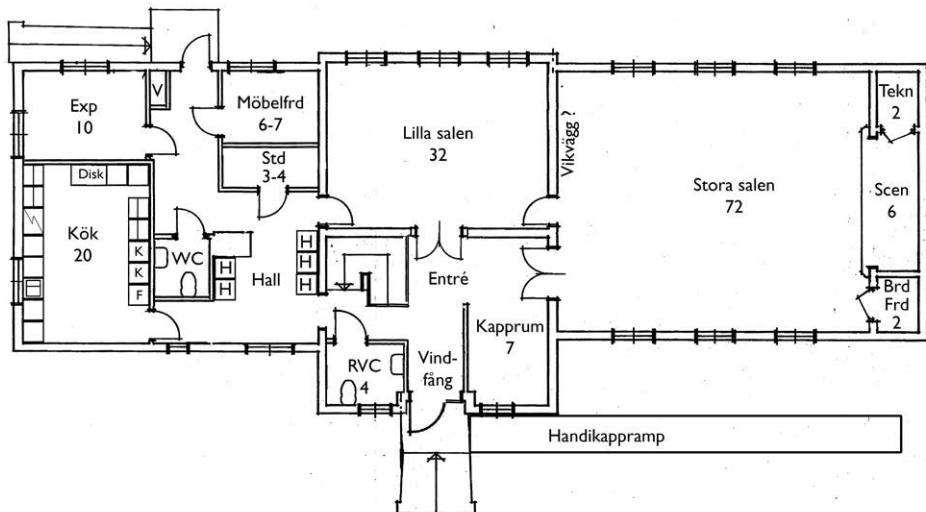
Järnrika Hällestad

Vi ska vårda vårt rika kulturarv med 1500 år av järnframställning i gruvor, hyttor och hammare.

Det kan vara föreläsningar och möten. Eller vandringar och upplevelser i gruv- och bruksmiljö.

Kanske kan vi få uppleva att de fina Gruvspelen har nya föreställningar.

Idéskiss till en Bygdegård

I Bygdegårdens övre våning finns två samlingslokaler. Den stora salen rymmer 70 personer vid bordssittning och upp till 120 personer möblerad med stolsrader. Tar vi bort bord och stolar ryms upp till 150 personer. Salen ska ha högtalaranläggning samt projektor med duk. Den lilla salen rymmer 32 personer vid bordssittning eller så möbleras den med ett konferensbord för 17 personer. Även här finns projektor med duk och en whiteboardtavla. Ett fullt utrustat kök för catering av mat till större sällskap och möjlighet till enklare matlagning för mindre sällskap.

Undervåningen är främst en ungdomsgård som de själva får inreda och forma en verksamhet i. Här finns även ett enklare cafékök. Här kan även föräldrar ha verksamhet för yngre barn. Garagen i undervåningen disponeras av Onsdagsgruppen vid hembygdsgränden som förråd och arbetslokaler.

Wallmokrans

Välkomna till 2 vån. interiör, blommor och inspiration. I caféet serverar vi belgiska våfflor, lätta luncher och fika.

Öppet helger fr.o.m 25 mars.

Sommaröppet tis-sön fr.o.m 20e juni.

instagram: @sandrawallmokrans

☎ 070-978 93 44

🌐 www.wallmokrans.se

Sjöfallets honungsbin & äppelmusteri

I vår butik i Grytgöl säljer vi honung och andra produkter från våra bin.

Vi mustar även era äpplen.

För öppettider se vår facebookssida

Getryggen 179, Grytgöl

☎ 070-797 53 23

🌐 www.facebook.com/sjofallets

Blommar och Växer i Gultevik

Välkomna att plocka eller köpa buketter av närodlat, giftfria blommor. Vi har även potatis, pumpor och ägg. Följ oss på Facebook och Instagram.

Bokavägen Gultevik 140, Grytgöl

☎ 070-316 77 31 🌐 Facebook/Instagram:

Blommar och Växer i Gultevik

Annastinas Lanthandel

En lanthandel med dagligvaror. paketutlämning, apoteksombud, hemsändning, svenska spel mm

Här kan du tanka på din-X

Örebrovägen 252, Hällestad

☎ 0122-500 14, 073-981 26 38

🌐 stinaslanthandel.se/

facebook.com/annastinaslanthandel

Sätersborgs gård

Vi säljer får- och lammskinn samt garn, inredningdetaljer tillverkade av fårskinn, garn och ull. Efter säsong och tillgång säljer vi fryst nötkött och köttlådor av lamm och nöt

Sörskatevägen 74, Hällestad

☎ 070-238 98 10 🌐 satersborg.se/

facebook.com/satersborg

Garnbacken

Garnbutiken med ett brett utbud av garn och tillbehör

För öppettider och nyheter, gå med i vår grupp på facebook

Skånstorpavägen 36, Hällestad

☎ 076-841 97 01

🌐 Facebook: sök på Garnbacken/butik

Dahlias blommor

Handelsträdgård på 1000 m2 som odlar sommarblommor o grönsaksplanter. Butiken erbjuder jord, krukor, pynt o planteringar. Café med glass.

Öppet alla dagar från mars till juli.

Lillås 1, Sonstorp, ☎ 070-333 15 09

🌐 dahlias.se/dahlias-blommor/
[facebook/instagram: dahliasblommor](https://facebook.com/dahliasblommor)

Bergs gårdsbutik

Butiken med det egenproducerade utbudet av tomater, jordgubbar, ägg, majs, blommor och växter för utplantering. Självplock av jordgubbar.

Från vårt gårdsslakteri finns finaste griskött och vildsvinskött.

Klintorp, Sonstorp, ☎ 070-266 74 32

🌐 facebook.com/bergsgardsbutik

Våra fina butiker & gårdsbutiker

I Hällestadsbygden finns ett rikt och spännande utbud med lanthandel och gårdsbutiker. Här kan du handla närodlat och närproducerat. Njut av bygdens bär, tomater, grönsaker, rotfrukter, honung och must. Eller pryd hemmet med blommor och interiör. Kanske värma dig med något du stickat eller ett mjukt får- eller lammskinn. Ta en tur på landet och gynna våra finfina butiker. Öppet-hållande varierar, se respektive butiks hemsida, facebookssida för information.

Vi utvecklar Gruvstugan

Hans Lindberg

Hembygdsföreningen och Holmen Skog har under 2022 träffats för att diskutera hur vi tillsammans kan utveckla Gruvstugan, vandringslederna i gruvområdet och hur vi ska vårda de samlingar och modeller som Jan Eric Karlström byggt upp under alla år.

Från föreningen har Per Olov Petersson, Hans Lindberg, Gösta Johansson och Maria Ekholm deltagit. Avsikten är att teckna en överenskommelse mellan Holmen och Hembygdsföreningen som klargör varje parts roll och ansvar.

Ny scen och vindsydd

Den gamla scenen är riven och skall ersättas av Holmen med en ny scen och vindsydd. Den ska rymma 12 personer som vädersydd eller vara en scen för ett arrangemang med uppträdande.

Gruvstugan

Holmen ansvarar för Gruvstugan och har under året byggt en ny gårdsgård runt tomten. Taket skall läggas om senare.

Samlingarna och Jan Eric's alla fina modeller tillhör Holmen men vårdas av hembygdsförening. Vi har kontakt med personer som kan hjälpa till med underhållet av modellerna.

Hembygdsföreningen ansvarar för underhåll av tomten och när gruvstugan skall vara öppen för besökare.

Vandringslederna

Vandringslederna i området röjs och underhålls av Holmen.

Holmen kommer även att sätta upp nya informationstavlor efter leden. Det

blir moderna informationstavlor som förses med en sk QR-kod.

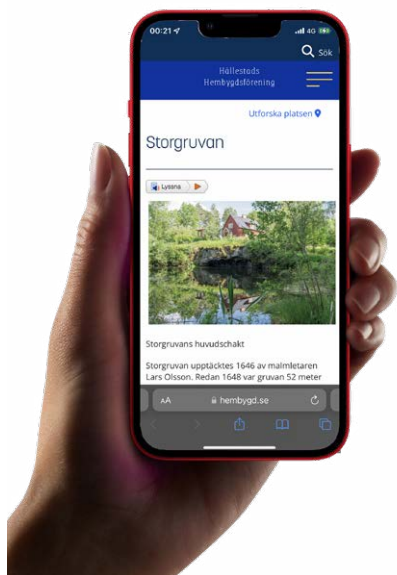

QR-koden kan en vandrare läsa av med kameran i en mobiltelefon och få ytterligare information om platsen som kan läsas i mobilen eller få texten uppläst.

Den informationen finns på vår hemsida och det är föreningen som ansvarar för informationen.

Det är vår förhoppning att det ska bli en modernare upplevelse att vandra i gruvområdet som lockar fler besökare.

Då kan vi öka intresset och kunskapen om Hällestads järnrika historia under 1500 år av järnframställning i gruvor, hyttor och hammarsmedjor.

Carl Daniel Burén fotograf

Några bilder från arkivet

Torvslagning vid Rommetorps mosse 1914

Kolmila vid "Tuppkärret" 1946

Olovströms i Barketorp 1913

Hällestads "grannläts"-marknad 1933

Utställning i Rommetorpsboden

Birgit Johansson

I samband med nationaldagsfirandet den 6 juni vid Hembygdsgården ordnades en utställning i Rommetorpsboden på temat knypplat, broderat och virkat.

Gruppen "Knyppeglädje i Ljusfallshammar" ställde ut dukar och mycket annat som går att knyppla. I gruppen ingår Birgitta Andersson, Lisbeth Andersson, Karin Carlsson, Ylva Gunnarsson, Signild Karlsson, Erna Marquardt och Birgitta Möller.

Broderade dukar, tavlor och kuddar, virkade spetsar och dukar lånades från Carina Johansson, Birgitta Andersson, Hans Hellström och Birgit Johansson.

Utställningen var välbesökt, många kom och tittade den 6 juni. Några dagar senare bjöd föreningen de boende på Hällestadgården på eftermiddagskaffe vid Hembygdsgården och även då fanns det möjlighet att se utställningen, totalt såg över 100 personer dessa fina handarbeten.

Virkade spetsar och fina mönsterböcker

Knypplade armband och ljuslyktor med knypplad spets

Örngott med knypplad spets. Virkade löpare.

Gardin av gammalt örngott med virkad spets

Virkade dukar och grytlappar, vackra broderade dukar.

Det går att knyppla så mycket mer än bara dukar och spetsar!

Broderat av Stina Hellström

Gjutform för spjutspets från bronsåldern

En gjutform i sandsten för att tillverka spjutspetsar från bronsåldern som hittades vid Österby i Hällestad. Bronsåldern i Sverige var 1700 till 500 f.Kr. Alla föremål av brons blev gjutna och konsten att gjuta i olika former var förvånansvärt utvecklad. Av brons tillverkades mest verktyg, vapen, prydnader och kärl. Fyndet vid Österby är unikt för vår del av Sverige. Den finns idag på Lunds Universitets Historiska Museum. I Hembygdsföreningens samlingar finns en avgjutning av gjutformen.

Kulturskatter i logkistan

Per-Olov Petersson

Malmstorpslogen ett av de största uthusen i Hällestads Hembygdsgård är som de flesta andra byggnader flyttade till hembygdsgården. Storleken gör att den förutom museum även blivit förråd för mängder av redskap för fastighetsskötseln, dvs väldigt trångt och rörigt.

Denna artikel är en del i ett första försök att börja offentliggöra hembygdsgårdens prylar, för att sedan disponera utrymmet bättre genom att prioritera.

Nils Jansas Körvandring och tröska

Den mest iögonfallande är en körvandring med tröska, dvs en komplett el- och fossilfri tröskfunktion. Denna utrustning är lokalt tillverkad, under senare delen av 1800-talet här i Hällestad av lantbrukaren, snickaren och riksdagsmannen Nils Jansa. Då ägare av gården Rökslid (nuv ägare Tony Lilja) samt Adolfssonsgården (nuv Ås gård, ägare Johan Sundberg) där tröskvandringen med tröska initialt var installerad.

Vanligtvis var dåtidens ladugårdar tillbyggd med ett körhus likt det som

Kuggväxeln. Det vänstra kughjulet är centriskt ansluten till Vandringens axel. Remdriften till tröskan syns i högra delen.

tillbyggt på Malmstorpslogen. I körhuset drogs körvandringen runt av en eller två gående oxar eller hästar. Effekt med två hästar ca 1 hk!. Vanligtvis ca 10 tim/ dag under tröskning, ofta under överseende av någon yngling som då roade sig med att åka karusell på dragstängen.

Från körvandringen löper en grov axel (trästock) in till logkistans* installerade kuggväxel som via remdrift till tröskan ger erforderlig kraft och varvtal. Det gick så till att sädeskärvarna (nekern) lösgjordes och trycktes in via matarbordet in i tröskan. Där slogs eller revs

Fakta

*Logkista: Avdelning i en loge avsedd för tröskning där plankgolvet är slätt och tätt (oftast spåntat) och avgränsat av en låg tät plankvägg likt en hockeysarg, allt för att ha kontroll över all värdefull skörd. Att vara i en logkista gav troligen en känsla av trygghet, omsorg och gammaldags sparsamhet. Även ypperligt för logdans...men det får

bli en separat artikel framgent i nöjesdelen. Logkista fanns på alla trösklogar, men Malmstorpslogen har ingen medflyttad, och har kanske heller inte ursprungligen varit en tröskloge?

**Fläktvanna: Finns två st i Malmstorpslogen, men de är sannolikt inte tillverkade av Nils Jansa. Vanligt förekommande i alla Hembygdsgårdar.

sädeskornen bort av tröskans körvand-
ringskraft och allt hamnade under
tröskan på logkistans golv. Halmen
räfsades bort för hand, och resterande
handskovlades upp och hälldes ner i
en handvevad fläktvanna** som sepa-
rerade bort ovälkommet skräp från de
eftertraktade sädeskornen. (Såa sa man
då, spannmål är nog mera vanligt nu)

Osäkert hur små gårdar som skaffade
denna utrustning från att den ersatte
slagan vid ca 1850 och fram till 1930 när
elmotorn blev vanligt förekommande,
då fanns det betydligt mer komplet-
ta tröskverk på marknaden. Ofta gick
man då ihop flera gårdar och köpte en
gemensam tröska som på vintern flyt-
tades runt till respektive logkista där
trösklaget jobbade gemensamt. I dessa
tröskor rann säden direkt ner i jute-
säckar, halmen blåstes via fläkt till loge
eller utomhusdös.

Hade man råd med ångmaskin/tändku-
lemotor/traktordrift så hade man ännu
tidigare avvecklat körvandringen.

Slagtröska, konstruerad och till-
verkad av Nils Jansa

Körvandringar med tröska är ganska
vanligt förekommande i hembygds-
gårdar och museer. Men ingen av de
andra besökta nedan, har en så grov
och robust, men samtidigt en mycket
välgjord träkonstruktion, både gällan-
de vandringen och tröskan som Nils
Jansas. Tröskan är en sk. slagtröska, en
något primitivare och ovanlig trösktek-
nik, vanligare är stifttröskan som finns
på nedanstående platser.

I höst gjorda studiebesök gällande när-
belägna körvandringar:

Tjällmo Hembygdsgård. Kompletten-
kel installation.

Ljusfallshammars lantbruksmuseum.
Bara körvandring på lastpall, ej instal-
lerad, men två små modellbyggen som
visar komplett funktion. Inga dåtida
gamla tröskor.

Odalmannens museum i Linköping.
Mycket komplett visning med till och
med autentisk oxe i trä.

Vandringssringen 3,3 m i diameter. Rörelsen växlas över till den
grova träaxeln in till logen, syns uppe i högra hörnet.

Hannäs hembygdsgård. Komplet, visar rotationen med hjälp av elmotor.

Ukna hembygdsgård. Ej komplett hop-satt funktion.

Källor:

Nils Jansa : Hällestad Hembygdsförenings hemsida och där Tidningen Hällestadsbygden 1977 nr 1 och 1980 nr 1. Se även separat artikel om Nils Jansa av Aron Oskarsson på sida 42.

Tröskmetoder: Jordbrukets mekanisering i Sverige under tre sekel av Harald A:son Moberg

Oidentifierad pryl

Den taggiga stocken på bilderna ovan, längd ca 2,5 m samt diameter ca 0,25m, har ännu inte fått någon identitet, dvs vad har den nyttjats till? Troligen något vanligt förekommande, eftersom den

har sparats. Kan det vara del av Körvandring till gruvhiss? Se bild "Åsebro järngruva 1781" på sida 28. Tacksam för tips!

Nu står hoppet till Er läsare och tidningen "Land" som har lovat lägga in dessa bilder på deras frågespalt om gamla föremål.

Handvevat rivjärn

Denna apparat är också en gåta. Något skall stoppas i tratten ovanifrån och rivas av en snabbt roterande hålad (här troligen utspikat) rivplåt med ungefär samma grovlek som det grövsta hålet på ett normalt hushållsrivjärn. Vad och till vad, revs på detta sätt? Rotfrukter? Återigen tacksam för tips!

Barkkrossare.

I Malmstörpslogen finns ett inplastat papper från Helge Sjöberg, Lövsäter i

Tryfalls allmänning, Södra Hällestad. Han är tyvärr inte vid liv längre. Man kan väl anta att verktyget är skänkt till Hällestads hembygdsgård tillsammans med beskrivningen, men tyvärr ännu ingen pryl (likt järnapparat med taggar) hittad. Och efterforskning hos nya ägaren av gården, har tyvärr hittills inte gett resultat. Tacksam för tips!

Inplastade beskrivningen lyder ordagrant enligt följande:

Apparat för krossning av bark.

Man tog granbark ur skogen under savtiden, lät den torka under tak i högsommarvärmen. I torrt tillstånd blev den som knäckebröd och gick lätt att krossa med en sådan apparat. Den packades i säckar och kördes till dåvarande Garvämnesfabriken i Linköping, där den används vid garvning. Mellan en och två kronor per säck var priset i slutet av 1920-talet, och man tog 20 – 30 säckar efter en enbetshest. Det fanns också en apparat där skenorna inte var av järn, utan av trä och då utan taggar. En sådan kunde man också bråka linet med.

Att ta av barken var enkelt. Man utvalde granar med inte så mycket grenar, tog först en fotbark, sedan fällde man trädet, högg av grenarna någon centimeter från stammen och tog resten av barken. Stammarna fick sedan ligga till hösten då de sågades upp till massaved. De hade då torkat och var lätta att hantera.

Bark gick också att använda till andra ändamål. En felfri fotbark gick att göra en sk bikuphatt till bikupor som oftast var av flätad halm på den tiden. En sådan "hatt" den klarade väder och vind i minst 25 år.

Hjalmar Andersson bygdefotograf

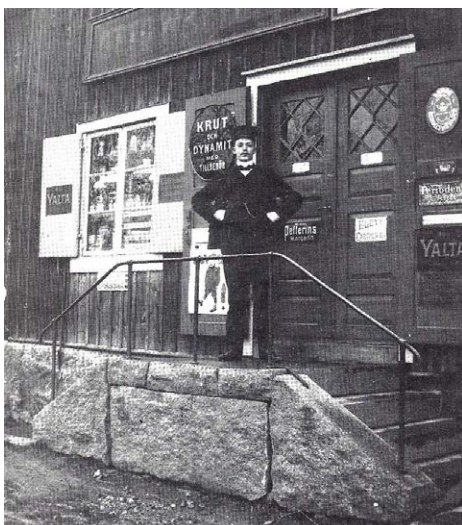
Några bilder från arkivet

Gruvgumman vid gruvbacken, ca 1900

Hällestads telefonstation, ca 1910

Lanthandel i Hällestads kyrkby, ca 1910

En kulturskatt med gruvkartor

Hans Lindberg

Med stöd av kommunens landsbygdsbidrag har vi under 2022 kunnat köpa digitalisering från Riksarkivet av äldre gruvkartor från Hällestads bergslag. Flertalet är även tryckta på papper.

Det är 8 gruvkartor med 47 kartblad från åren 1692 till 1809. En ovärderlig kulturskatt som nu finns i hembygdsföreningens ägo.

Kartograferna, som titulerades Geschvorner, lade stor möda på att illustrera kartorna till små konstverk.

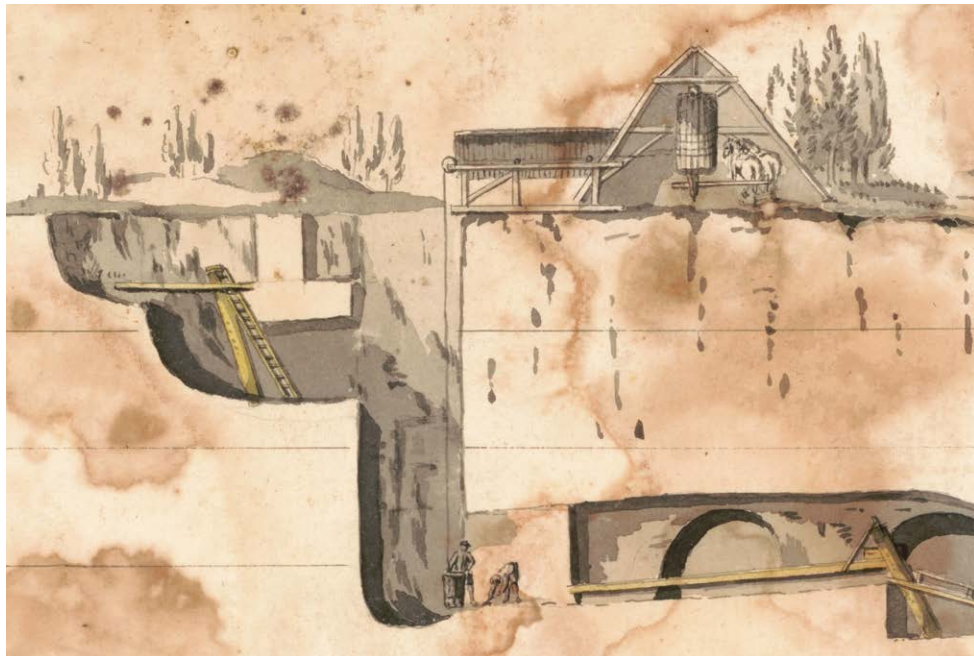
Den äldsta gruvkartan från 1692 över Storgruvan är även en av de äldsta gruvkartorna i Sverige. Till höger kan du se en detalj ur ett kartblad. Där kan

man följa hur gruvan sträcker sig ner i berget. Gruvan hade vid den tiden ett lodrätt djup på närmare 140 meter.

På kartan kan du följa hur gruvschaktet är konstruerat med trappliknande anordningar och stegar för att komma ner i gruvan och ta upp den värdefulla malmen.

Längst ner i gruvan brinner en eld. Det är en tillmakning, där man eldade mot berget till det sprack av hettan så att gruvarbetarna med spett och hackor kunde bryta bort berg.

På kartan kan man även se Polhems så kallade vattukonst, dvs en anordning för att pumpa bort vatten ur gruvan.

Åsebro järngruva 1781

Siffran 2 längst upp på bilden visar de vattenrör av urborrade trädstammar som leder ner till själva pumpen. Tyvärr blev Polhems storslagna försök ett misslyckande, som ledde till en bitter strid mellan Polhem och bergsmännen i Hällestad.

På kartbladet över Åsebro gruva har kartritaren illustrerat en hästdragen vinsch som användes för att i ett lodrätt schakt vinscha upp malm och vatten från gruvan.

Innan man tog upp ett lodrätt schakt fick gruvarbetarna bära och släpa upp både malm och vatten i de gruvgångar som kunde ha en lutning på 40 grader.

Att arbeta i en gruva var både fysiskt tungt och farligt med en ständig risk för ras och olyckor. Det fysiskt lättare arbetet med att vakta elden och föra på

Åsebro järngruva | 78 |

ved vid tillmakning var ofta ett arbete som barnen fick utföra.

Gruvkartan var ett viktigt och värdefullt dokument där kartritaren inte bara satte sitt namn utan även som på Åsebro gruvkarta lade till en teckning av sig och sin medhjälpare med de redskap de använde för att mäta och rita upp gruvkartan.

Storgruvan 1692

Järnbergen i Tyleskogen

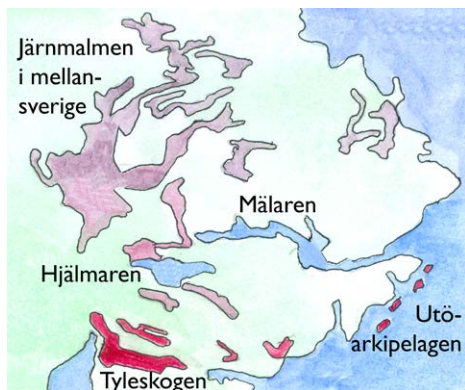
Jan Eric Karlström

Den fantastiska historien om järnbergen i Tyleskogen.

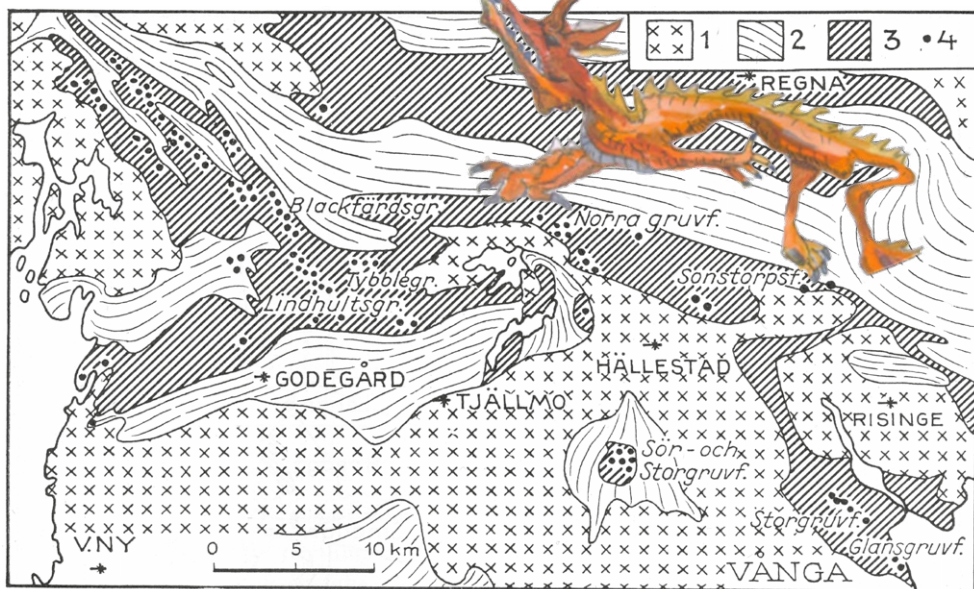
De järnmalmförande bergarterna i Mellansverige ligger som en stor ring djupt nere i urberget. Sjöarna Mälaren och Hjälmaren är navet och våra egna bergslagssocknar i Tyleskogen är en sydlig utlöpare av bergartsformationen.

En geologisk kartskiss som vår lärde Hällestadsbo, kulturgeografen Karl Erik Bergsten år 1946 publicerade i sin doktorsavhandling; *"Östergötlands Bergslag"* ger oss en uppfattning om malmkroppens storlek. Den liknar en kinesisk drake, som vakar över Tyleskogens skatter djupt nere i urberget.

Den dolda skatten är de fyndigheter av järnmalm som våra förfäder började utvinna för snart tusen år sedan.

Bergverken i Vånga, Risinge, Hällestad, Godegård och södra Närke fick sin storhetstid under 1600-talet. Det var då den förste bruksherren av släkten De Geer och hans kompanjon Welam De Besche, inledde sin bergverksamhet i Finsponga län och Sundby härad.

Louis De Geer hade två goda skäl att komma till Sverige. Dels hade han i egenskap av agent och ombud för Sveriges kopparhandel lånat ut så otroligt mycket pengar till den svenska staten att han börjat förstå, att Sverige aldrig skulle kunna betala sina skulder om inte Herr Louis De Geer själv skaffade sig återförsäkringar för panten. Tillfället till en radikal åtgärd kom då Hertigen av Östergötland, Johan III:s son Johan, gick ur tiden år 1618 och Axel Oxenstierna raskt drog in hela hertigdömet till staten, vilket därefter gav Axel Oxenstierna en möjlighet, att arrendera ut rätten att i statens ställe uppbära grundskatterna. Ett merkantilistiskt experiment, som senare visade sig mindre lyckat!

Anbudet gick till Louis De Geer och hans förtrogne medhjälpare Welam De Besche, som tillsammans med Sveriges "kassaförvaltare" Axel Oxenstierna sydde ihop ett avtal, som innebar att Louis De Geer kunde köpa rätten att uppbära grundskatterna i Finspunga län och Sundby härad. Tyleskogens bergsbönder betalade i fortsättningen sina utskylder till Herr Louis De Geer, som investerade skattepersedlarna i sin nya svenska verksamhet.

Louis De Geers andra skäl att komma till Sverige var, att han ville lämna sin roll som återförsäljare av krigsmateriel för att i egen regi producera vapen. Den stora möjligheten inom branschen väntade på någon, som kunde gjuta och försälja funktionella järnkanoner på världsmarknaden. Men det fanns en hake. Engelsmännen behärskade suveränt hemligheterna kring styckegjutningens teknik och hade överlägsna

kunskaper inom såväl malmkännedom som allt annat hemligt hokus-pokus, som den engelska staten övervakade som ett guldägg.

I det läget började Welam De Besche bedriva industrispionage på uppdrag av Herr Louis De Geer. De Besche lyckades knäcka engelsmännens hemliga koder och gav samtidigt Louis De Geer värdefulla tips om det arrendelediga Finspongs förråd av skog, vattenkraft och för kanongjutning lämpliga järnmalmer. De tre ingredienserna, malm, skog och vattenfall jämte skickliga smeder var grundbultar i en framgångsrik styckegjutning.

(Ryktena sa vid den här tiden, att järnkanoner vanligtvis var mer livsfarliga för dem, som siktade på fienden än för fienden de siktade på.)

De Besches sluga planer gick i lås och Louis De Geer blev, tack vare sina fördelar inom styckegjutarkonsten, Sveriges ända in i vår egna tid rikaste person. Han hade förstås konkurrenser inom den lönsamma kanonbranschen, men lyckades skaffa sig svenskt monopol på kanongjutning och Riksrådet Magnus Gabriel De la Gardie, som själv gärna velat ha en del av kakan, suckade avundsjukt: "Stycken har gjort honom ofantligt rik."

Kan vi verkligen veta, att det var just så här intrigspelet kring Finspong gick till? Svaret är, att det kan vi givetvis inte! Men scenariot förefaller sannolikt och det finns massor av handskrivna dokument från den aktuella tiden. De dokumenten handlar oftast om ekonomi och redogör sällan för de inblandade parternas strategier. Den som vill veta mer måste därför själv lägga sitt eget pussel och själv överväga vilka slutsatser han vågar dra av sina källor, för att slutligen stanna vid det mest troliga scenariot.

Axel Oxenstierna var ansvarig för Sveriges finanser, när vårt land blev en stormakt på 1600-talet. Han hade behov av bättre kontroll över Rikets bergverk, för att med större säkerhet genomföra beslutade beskattningar av bergslagen. Friherre Carl Bonde som hade anknytning till bergverken fick i uppgift av Axel Oxenstierna att skaffa statistiska uppgifter över den svenska bergverksamheten och upprätta en förteckning, som skulle ligga till grund för beskattningen av bergsmännen. Resultatet blev en promemoria med titeln:

En undervisning på bergsbruket

Resultatet visar att föregående år (1623) hade 340 bondeägda masugnar tillverkat järn i Sverige. Av dessa låg 27 styckena i Hällestad och Vånga. I Lerbäck och Hammar fanns 34, alltså inalles 60 stycken i Tyleskogen, En femtedel av de svenska hyttorna låg, alltså i början av 1600-talet i våra bergslag, trots att de endast utgjorde cirka 10% av arealen för samtliga järnbergslag i Sverige. Man utläser av Carl Bondes statistik

Utgrävning av Bagghytan 2019

Erika Räf, Katarina Karlsson & Hasse Skoglund

antalet dygn varje hytta "blåst" under det föregående året. I Hällestad var siffran 27 dagar och i Vånga 25. Riksgenomsnittet för Riket låg mellan 20 och 25 dygn. Bergslagen i Tyleskogen hävdade sig alltså väl och man kan dra slutsatsen att Tyleskogens bergslag betydde lika mycket för bergverksamheten på 1600-talet som alla jämförbara bergslag som ingick i det geografiska område som vi nu kallar Bergslagen.

År 2019 gjorde vi i Hällestad, som intresserat oss för vår bergslags historia en egen vetenskaplig undersökning av Bagghytan, som är en av de hyttor i Hällestad, som vi vet tillhör Tyleskogens allra äldsta. Erika Räf, tidigare arkeolog vid Östergötlands museum ledde arbetet efter samråd med Arkeologie doktor Katarina Karlsson från Jernkontorets bergshistoriska utskott i Stockholm och flera av Erika Räfs gamla kollegor från Östergötlands museum bidrog ideellt i arbetet.

Arkeologerna grävde ett smalt schakt in till den raserade hyttans innersta och djupast belägna punkt. Därifrån tog arkeologerna kolfragment som analyserades i Uppsala enligt den så kallade C 14-metoden. Proven visar att Bagghytan tillhör en kategori smälthyttor för järn, som ingår i beståndet av äldst påträffade järnhyttor i Sverige. Det var just den hypotesen vi ville få vetenskapligt bekräftad.

För trehundra år sedan fanns inga tidningar och inga telefoner och inget annat medium, som rapporterade om världen utanför den egna sockengränsen. Ville våra förfäder veta vad som hände i deras eget härad eller

strax bortom grannsocknarnas skogar hade de ingen annan källa än rykten att lita sig till, kanske förstärkt av någon ridande postiljons berättelse på stallbacken, medan han bytte häst och fick sig en matbit på Gästgivargården.

Små och stora händelser inträffade förstås lika ofta förr som nu och skapade förfädernas uppfattning av omvärlden. Högmässan om söndagarna spelade en viktig roll. Prästen läste från predikstolen upp vad överheten ansåg att allmogen borde veta. När söndagens högmässa var slut kom den riktiga nyhetsförmedlingen igång. Det var byskvallret på kyrkbacken, där många deltog eftersom det från alla hushåll alltid fanns någon familjemedlem, som gick till kyrkan på söndagen.

Förfädernas resonemang när något ovanligt inträffat skiljde sig antagligen inte mycket från vårt eget vardagsprat. Ryktet var den stora nyhetsförmedlaren. Om man visste att något ovanligt inträffat granskades uppgifterna och åsikterna ställdes mot varandra. Resonemangen fortsatte så länge berättelsen hade ett nyhetsvärde, men värdet svalnade och då uppståndelsen blåst över fanns det nya händelser att skvallra om. Då likaväl som i vår egen tid.

Men alla händelser glömdes inte bort lika lätt. En del sensationella historier införlivades med socknens berättartradition. Socknens traditionsbärare tog över nyhetsförmedlingen. Deras berättelser kunde gå från mun till mun i många led. Det som sades, förändrades under resan genom tiden. Gamla nyheter blev nya vandringssågner som lever i folkminnet.

Den mest omtalade händelsen i Hällestad bergslags historia är turerna kring Christopher Polhems försök att tömma Hällestads storgruva på vatten våren år 1692 och framöver. På grund av olika förvecklingar, som slutade i en domstolsförhandling arton år senare, upprättades många protokoll, förklaringar och utlåtanden i ämnet. Mest bekant är Christopher Polhems brev till Bergscollegium i Stockholm år 1692, där han tar heder och ära av bergsbönderna i Hällestad. I Bergmästararkivets handlingar på Landsarkivet i Vadstena finns det mesta som skrevs samlat i en dossier, där även det beryktade brevet ingår. Precis så som jag försökt förklara blev det famösa brevet en del av Hällestads sockens berättartradition. Händelsen är ett huvudnummer i den ryktbare Mäster Abels berättarkonst.

Kassör Johansson i Starrsjö, som själv var en av våra berättarprofiler har återgett Mäster Abels berättelse och avskriften lyder som följer:

Mi' stuga ligger alldeles mitt över Storgruvan. Där djupt nere i berget må I tro, att det har arbetats väldeliga och under långliga tider. Ihåligheta där nere ä' så stor, att gruvan, går unner landsvägen å' telikes unner stuga söderut – den Som di kaller "Ännen". Där strax intill ä'de också en rund öppning, där dä' fanns ett maskineri, som di drog opp malmen mä'.

Då fanns dä' på 1700-talet en gubbe, som hetade Polhem, som va' så bankat sluger, att han kunne göra maskiner som geck i all evighet bums precis utåv sek själva. Han va' desslikes så skarpögder, att han kunne si sju mil ner i flinhårda berget, å' så finurliger på alla vis, att inte själve Skam rådde på'n.

Mäster Abel, sockenskräddare i Hällestad, utanför sin stuga vid gruvbacken

Den där Polhemmen han vatt påkallad för te' å' göra ett gego, så malmen å' varpen skulle gå opp ur gruva alldeles självmant. Gubben kom förståss å' va' på go väg te' å' få ett å' gå som om dä' vuri' smort. Men Häll'staborna va' som allti' så jäolia, så han kunne inte va koar där, utan for hem å' satte sej te' å' skriva te' Kongen, å' talte om att i Häll'sta där bodde dä' perklugste utåv alle folk, unner sola, å dä' höll Kongen mä' om.

Se'n geck dä' heller allri så bra mer te' å' få nå'n malm ur den Gruva.

Jag har ett minne av att Östen Pettersson en gång sagt, att han tänkt skriva ner historien om Polhem och hans pump i sitt rätta sammanhang, men att han tvekade. Det kan man förstå. Det är en historia, som lösryckt ur sin kontext inte uppfyller syftet att levandegöra Hällestads historia. Mycket annat bör ingå utöver själva pumpbygget.

Det är därför jag nu tänker försöka ta mig an uppgiften, med början vid den tiden då Louis De Geer först började engagera sig i Hällestads öden femtio år innan Polhem ens var född. Jag vill därför först belysa de olika omständigheter som ledde fram till att Christopher Polhem hamnade i Hällestad. Därefter exploderar den akuta historien, men då inser vi sammanhanget.

Det blir många sidor text och tålmod både hos skribenten och hos de läsare, som vill förstå Hällestads bergslags historia.

Vi får se hur det går!

Sista sidan i Polhemsbrevets beskrivning av Hällestads bergsmän

Polhems försvarsbrev finns bevarat i Bergskollegie Brev och Suppliker för år 1692. Det är ett dokument, som anses ha stort kulturhistoriskt värde. Den sista sidan är ofta citerad.

”Vad Gruvan och Bergslagen eljest anbelangar så skickar sig en part som om de hade varken någon Gud eller överhet att befrukta, i det de träta och svärja nere i gruvan ibland så bergen må rämma. Ut i sina sysslor hava de ingen ordning utan träta och svärja vem som ska vara uppe, vem som ska gå till brottet och vem som ska göra det eller det.

Gruvfogden akta de så mycket som en gammal hund efter han dricker sig drucken och ränner galen och är lika straffvärdig som en av dem.

In summo

här sätter ingen den andre utan var är sin egen herre. Om söndagarna lägga de sig invid kyrkan, alla rum och håll fylla de, dricka, dundra och svärja och om natten ropa som gaster.

Gruvan står som på språng att gå under vatten förmedelst deras underslev. Bergsfolket är sig emellan så avoge och förhatlige att förrän han i det minsta vill vara någon annan till nytta, förr gör han sig själv tiodubbel skada.

In summo; ett förtretligare, hatfullare, försmädligare och förargligare folk skall näpperligen finnas under solen än vid Hällsta Bergslag.”

Nog hade väl denne Polhem fel om Hällsté-borna!

Bröllop på Kulla gård 1923

Bild och textunderlag från Agneta Hellqvist

Bröllop på Kulla gård den 23 mars 1923 mellan Karl Andersson och Annie Hallsten. För 100 år sedan.

Bredvid brudgummen på fotografiet står modern Alfrida och fadern Karl August från Bjärka. Till vänster om bruden står Karls syster Hanna.

Karl föddes den 15 juli 1888 i Nyängen i Tjällmo socken och växte upp i Brunneby och Ljungs socknar.

Annie föddes den 21 februari 1899 i Västerlösa socken.

1922 flyttar Karl till Hällestad och arrenderar Kulla gård. Av arrendekontraktet

framgår att det omfattade ¼-dels mantal Västerby, ⅛-dels mantal Kulla samt lägenheten Kullaberg.

I Kulla bodde Karl och Annie i 10 år. Där föddes barnen Margit 1924, Valdemar 1926 och Lennart 1930. I februari 1931 gick flyttlasset till Rösjö gård som de arrenderade av Fiskeby. I Rösjö föds dottern Irma 1933. Åtta år efter flytten kunde de köpa Rösjö gård för 15 000 kr.

Husen på Rösjö var i dåligt skick och 1959 såldes gården. Karl och Annie flyttade till Grytgöl och senare till Finspång där Karl avled 1966 och Annie 1988.

Hembygds-kunskap

Hans Lindberg

Med stöd av kommunens landsbygdsbidrag har vår förening under 2022 tagit fram ett utbildningspaket i hembygds-kunskap för skolorna i Hällestad.

Varje elev får en 8-sidig broschyr som berättar om Hällestads järnrika historia från järnåldern till dagens aktiva företag i Borggård och Lämnea.

Det riktar sig främst till barn i "mellanstadieåldern".

För lärarna finns ett bildspel och ett faktaunderlag som de kan använda i undervisningen.

Det är vår förhoppning att skolorna även kan ta med barnen på en utflykt

till områden som Gruvstugan och Storgruvan så att barnen får uppleva lite av det de lärt om och samtidigt få en fysisk aktivitet med en promenad i naturskön miljö.

Det är vår förhoppning att skolans utbildning ska väcka intresse och kunskap hos vetgiriga barn om hembygds-historia

Skolmaterialet är utarbetat av våra medlemmar Eva Haraldsson och Ylva Gunnarsson.

Så hoppas vi att en ny generation av Hällsté-bor ska bli engagerade i sin hembygd.

Våra framtida medlemmar!!

Hällestads järnrika historia

Tidig järnframställning under järnåldern

Först gjordes järn av sjömaln och myrsmalm. Utvecklingen medförde att behovet av järn ökade och det innebar i sin tur, att malmerna från sjöar och kärr blev otillräckliga.

Järnmaln på sjöns botten kunde man ta upp från sjöisen med hjälp av långa stötar med skopor.

Den tidiga smältningen av järn skedde i små sten-skodda gropar s.k. gropsmältning. Det har före-kommit gropsmältning på 14 platser i Hällestad och finns belägg redan från år 410 - 560 e.Kr.

I de äldsta tiderna gjorde bergsbönderna smid-bart järn direkt ut smältarna.

När man började utvinna och använda järn fick man många nya möjligheter att förbättra verk-tyg. Nu kunde man enklare och bättre tillverka sådant som hus, vapen och husrörskärl.

Kanske tillverkade bönderna en ysa av järn.

Skolbroschyr

Under medeltiden upptäckte man att det fanns järnmaln i bergen och lärde sig hur man kunde bryta berget med tillmakning tills berget sprack. Det var ofta kvinnor och barn som fick vakta elden.

Järnåldern i Hällestad

År 1642 upptäcktes en ny gruva. Den första Hällestads bergslag under 60 år med malm av bra kvalitet i stor mängd. Den kallades efter en tid "Hällestas Storgruva". Storgruvans malm var ovanligt fri från föro-reningar. Den var den mest givande av Hällestads alla gruvor men den slutar seett in i berget och var svår att bearbeta.

Gruvan är 140 meter djup, det motsvarar nästan höjden av tre kyrktorn i Hällestad. Det är 54 meter högt.

Man eldade mot berget som sprack och flög-nade av. Sprängmedel användes sällan.

När eldarna brunnit ut bröts den avlag-nade stenen loss med släggor, kilar och spett.

Malm, ofärdigt berg och vatten kändes upp till jordytan med enkla hästdragna vinschlar.

Skolbroschyr

Möte med Harry Martinson

Aron Oskarsson

Våra minnen består till stor del av möten. Det är fråga om möten vid olika situationer, möten med naturen men framförallt möten med människor. Författaren Hjalmar Gullberg har i dikten "Människors möte" skildrat hur ett sådant möte borde vara.

Om i ödslig skog
Ångest dig betog,
Skulle ett flyktigt möte
Vara befrielse nog.

Giva om vägen besked
Sedan skiljas i fred,
Sådant var människors möte
Enligt uråldrig sed.

Byta ett ord eller två
Gjorde det lätt att gå.
Alla människors möte
Borde vara så.

Sådant var mitt möte med Harry Martinson som under 1930-talet levde tillsammans med Moa Martinson.

Det vi kallar Livet kastar ibland in oss i helt oväntade situationer. En trafikolycka i Danmark ledde till att jag och min hustru Anne-Marie erbjöds arbete vid realskolan i Finspång. Vi hade helt andra planer och trodde det var fråga om kort tid. Det blev för hela livet! Vi hade båda vår fil.mag-examen, men jag fortsatte mina studier mot en tänkt licentiat/doktorsexamen. På den här tiden, 1950-1960-talen, kunde man tentera av lästexten innan man började sitt avhandlingsarbete. Det passade ju mig bra som var ute i tjänst.

Före mitt möte med Harry Martinsson

hade jag just varit i Uppsala och sluttentorat och börjat diskutera avhandlingsämne. Vid fyratiden på eftermiddagen en torsdag i april 1969 gick jag alltså ombord på ett tåg som skulle ta mig till Stockholm för byte mot Norrköping. Jag valde en liten sluten kupé som fanns på den tiden. Det var bara två rader sittplatser så att vid fönstret satt man alltså, med bordet emellan, knä mot knä med sin medresenär. Jag hade satt mig med ryggen mot färdriktningen, ställt min portfölj bredvid och visste att det skulle ta ungefär 1 timma till Stockholms central.

Just när tåget rasslade igång öppnades dörren till kupén och in kom en äldre man i basker och med ett snett leende över läpparna. Han andades tungt och lyckades få upp sin uppenbarligen tunga väska på hatthyllan. Jag hade omedelbart känt igen Harry Martinson. Han tog av sig sin överrock med rundade axlar som jag såg var åtminstone 20 år gammal – jag hade haft en likartad i början av 1950-talet. När han hängt upp rocken och baskern tog han fram en sprayflaska som lugnade ner hans andning och så satte han sig mitt emot mig vid fönsterbordet. Han åkande framåt. Vi gjorde något typiskt svenskt, sa ingenting, nickade vänligt mot varandra och tittade ut genom fönstret. Jag visste att det skulle ta ungefär 10 minuter till Knivsta. Mycket riktigt. En konduktör drog upp dörren. Nypåstigna? Han klippte våra biljetter. Drog igen dörren med orden: Nästa Stockholms Central! Harry Martinsson tittade blundande ut. Jag ångesttänkte: Hur skall jag börja? Skall jag säga Doktor – han var ju hedersdoktor. Jag kan ju inte komma hem och berätta att jag suttit ensam en timma med en så känd

Harry Martinson 1904-1978

författare och inte sagt något – men – hur börja?

Efter en knapp halvtimme skakade tåget till. Och då! Hur jag lät? Förmodligen som Jan Fridegård i en novell som säger om en person – "han lät som en försagd idiot!" Jag sa alltså att jag var gymnasielärare och jag just läste skolupplagan av hans "Nässlorna blomma" i en klass och att eleverna tyckte mycket om den. Så glad Harry Martinson blev! Tårar syntes i hans ögon. Troligen var han även glad över att jag inte genast kastat mig över honom med en massa frågor utan låtit honom vila en stund. Så började han prata med mig om min viktiga uppgift som lärare. Egentligen talade han inte med mig utan till mig. Tiden gick fort och snart var vi i tunnlarna vid Karlberg och tåget började bromsa in och vi var framme på Centralstationen. Jag hjälpte honom på med överrocken och med hans tunga väs-

ka. Nere på perrongen tog vi avsked av varandra och när han höll min hand betonade han återigen min viktiga uppgift som lärare. Jag skyndade vidare till nästa tåg men innan jag passerade ett hörn vände jag mig om. Han stod kvar och tittade efter mig, våra blickar möttes och han vinkade åt mig. Ett möte med en märklig man som från att som barn vid en fattigauction sålts till den lägstbjudande, blivit berömd författare, medlem av Svenska Akademien och 1974 tillsammans med Eyvind Johnson av Akademien utses till Nobelpristagare. Den debatt som följde om valet av egna medlemmar till Nobelpristagare tog Harry Martinson så hårt att han enligt akademikamraten Lars Gyllensten begick självmord 1978.

Mitt privata möte med Harry Martinson lever starkt i mitt minne inte minst idag då skolan så ofta diskuteras och när jag tänker på mina första lyckliga år i Risinge Kyrkskola påminner jag mig hans dikt

NÄR JORDEN SKRATTADE

Från stad till stad, på krokiga smala avvägar går vagantens sökarstig. Med örat lyssnande till människohoppet.

Då hör han en dag en småbarnsskola skratta till mellan träden i en liten rast på femton minuter.

Allt vad en köping äger av uppriktighet och naivism skrattar i denna kvart.

Och hela kvarten sitter vaganten med benen i ett dike

och dricker detta skratt till sitt beska bröd. Och lindarna skaka sin blom i sommarstormen, likt ljusa moln av tvåflingor, Och tvätta ymnigt hans tvivelsjuka själ.

Till minne av Sören Andersson (1918-2022), min brylling, med tack för många trevliga samtal.

Österby smedja

Hans Lindberg

Sedan juni 2022 har vi nya hyresgäster i Österby smedja. Det är Fredric och Hanna Hultmark som hyr smedjan av hembygdsföreningen. Jag och Hasse Skoglund besökte smedjan en solig dag i januari.

Österby smedja är uppförd på platsen för Österby hytta, en av många hyttor i Hällestad, av smeden Helander från Finskartorpet omkring 1900.

Den övertogs av smeden Oskar Ekholm som drev smedjan fram till sin död 1954. Han skodde hästar och oxar, gjorde beslag till vagnar och källkar och han tillverkade också källkar och skaklar.

Hembygdsföreningen köpte smedjan

1984. Smedjan är intakt såsom Oskar Ekholm lämnade den. Den har varit uthyrd till smeder som Morgan Andersson och Magnus Andersson sedan 2004.

Österby hytta fanns med redan i hyttlängden 1625 och sades då vara en uråldrig bergsmanshytta. Den har varit nedlagd, återuppförd och var i drift fram till 1818.

Hyttans bälgar drevs av ett vattenhjul. Med en kraftig hålldamm kunde vattenhöjden i magasinet Hyttsjön hållas uppe omkring 2 ½ meter och detta fordrade i sin tur en siddamm på västra sidan om vattenbäckenet. Denna har varit ca 1 meter hög och 100 meter lång. Omedelbart ovanför hyttan låg hytte-

Smedfamiljen Hultmark

Ässjan med alla verktyg prydligt upphängda

dammen med ett mindre vattenmagasin. Än idag kan man se kraften i det bäckflöde som löper under smedjans golv.

Kraften från vattenhjulet är idag ersatt av en elektrisk motor som med remdrift driver borrh, bandsåg, slipsten mm. som idag är uråldriga maskiner och redskap.

Förutom smedjan finns här ett skostall där smeden skodde hästar och oxar.

Nu tar en ny generation smeder över som skall vårda och nyttja ett kulturarv. De har styvt arbete framför sig. Men vi är säkra på att deras entusiasm och klokskap gör att vi snart får se kolbädden glöda i ässjan och höra smedens hammarslag ljuda i smedjan.

Vi önskar Fredric och Hanna lycka till i deras viktiga arbete.

Bäcken från Hyttsjön som en gång gav kraften till hyttans vattenhjul. Bäckens löper under golvet på Österby smedja.

Borrhmaskin av lite äldre modell

Bandsåg med remdrift

Den siste av bondeståndet

Aron Oskarsson

Lördagen den 21 januari 1911 klockan 2 på eftermiddagen lämnade en av Hällestadsortens mest kända personer sitt älskade Hällestad. Det var den siste bondestandsrepresentanten "Nils Jansson i Rökslid" eller som man sa i bygden "Nils Jansa i Röksli", som gick bort.

Östergötlands Dagblad hade måndagen den 23 januari en artikel om den bortgångne. Troligen är den skriven av hans gamle vän folkskollärare Anders Johan Rosén. Han slår fast att den gamle riksdagsmannen upp till sin höga ålder av 90 år varit pigg men av ålderdomssvaghet måst ligga sista tiden. Den gamle Nils Jansson hade lidit av en viss lomhördhet men framförallt av att hans syn så försämrats att han själv inte kunde läsa och eftersom hans minne och sinne var klart lät han någon läsa för sig och kunde ta del av dagens händelser.

Nils Janssons far Jan Nilsson var den siste hyttmästaren i Hällestad som tillsammans med åldermannen för hyttmästare Nyström byggde Katterums hytta 1809 – 1810, bergslagens sista. När Jan Nilsson, som med hustru Brita härstammade från Solberga, gick bort år 1831, fick Nils Jansson som ende son ärva 1/8 mantal Rökslid. Han lade ned stor möda på att vårda arvet och lämnade gården i 60-årsåldern till en måg och flyttade själv till dottern Emma och hennes man Karl Adolfsson på den s.k. Adolfssonska gården i Ås. Även här lade han ned stort arbete.

Redan som mycket ung visade Nils stort intresse för studier och stor förmåga i slöjd och stort tekniskt intresse. Han förfärdigade redan vid 8 – 10 års ålder rörliga leksaker och sålde. Ett par år senare lärde han sig av en granne att svarva och nu ökade försäljningen, särskilt sedan han uppmärksammats av en kringvandrande "Västgöta-knal-le". Denne insåg pojakens begåvning för studier, skaffade en ABC bok och lärde Nils de första stegen i att skriva och i att räkna. I hemmet fanns givetvis också en bibel att läsa i. När han efterhand blev allt duktigare kom historia att bli hans stora intresse vid sidan av teknik.

När Nils var sexton år dog en granne och det blev Nils som gjorde kistan, något som ledde till att han kom att tillverka över 300 kistor. År 1846 blir ett viktigt år. Då tillverkar Nils Jansa sitt första tröskverk. Det skulle efterhand bli över 100!

Att man i bygden insåg Nils Janssons begåvning ledde till att han tidigt togs i anspråk för olika uppdrag. 30 år gammal blev han nämndeman vid Hällestads och Tjällmo tingslag. Han var med som ledamot eller ordförande i Hällestads olika styrelser och nämnder. Hans inlägg i debatterna var alltid balanserade och genomtänkta. Han var exempelvis ensam om att stödja förslaget om en järnväg Pålshöj – Finspång.

År 1859 valdes Nils Jansson till bygdens representant i bondeståndet. Det mandatet innehade han till 1866 då ståndsriksdagen avskaffades. Det jubel

och den hyllning som gavs till August Blanche berättade Nils Jansson ofta om. I artikeln i Östergötlands Dagblad finns ett omdöme om Nils Jansson värt för dagens hällestadsbor att leva upp till: "Men trots det att Nils Jansson aldrig skrädde orden eller uppträdde salongsmässigt visade han sig dock vara en man bakom sitt ord och som ej kunde dagtinga med sin övertygelse. Redbarhet och rättsinnighet, öppen hjärtighet och godhet har varit ett genomgående drag i den bortgångne odalmannens hela vandel, ett förhållande som uppskattats icke blott av hans vänner och meningsfränder utan även och kanske ännu mera av hans motståndare".

I hembygdsföreningens skrift 1991

Nils Jansson - Nils Jansa

"Hällestadsbygden" påminner författaren om Nils Jansas sparsamhet och arbetsamhet. Han trivdes inte med den i hans ögon myckna ledighet han hade som riksdagsman utan skaffar sig en liten snickarbod. Där kunde han arbeta litet, tjäna en del något som han även gjorde på vedhuggning i finhusen på Östermalm. Artikeln slutar: "Vad säger dagens riksdagsmän om någonting sådant"?

Bakom varje framstående man står - och på den tid det här handlar om stod - en kvinna! År 1848 gifte sig den då 27-årige Nils Jansson med bonddottern Anna Lotta Olofsdotter från Ramstorp i Risinge. Hon stod vid hans sida i 52 år, i ett som det sägs lyckligt äktenskap

Anna Lotta Olofsdotter

där det föddes tre döttrar.

Under mannens långa frånvaro skötte Anna Lotta med kraft hem och gård. De köpte in en hemmansdel till den gård i Ås där de gamla och en dotter bodde, en dotter bodde i Rökslid och en i Skånstorp.

Att den här lilla studien blivit skriven beror på två skäl varav det minst viktiga är inköp av en bok. År 2008 utkom boken "Östgötska bonderiksdagsmän". Det är i ordets alla bemärkelser en tung, men viktig, bok om bondeståndets ledamöter från Östergötland 1600 – 1866. Östergötland var liksom övriga Sverige uppdelat i häradar och vi här i norra delen bildade ett härad: Finspånga län och Östgöta bergslag. Det omfattade följande socknar: Godegård, Hällestad, Regna, Risinge, Skedevi, Tjällmo, Vånga. Därtill kom smärre delar av Kimstad, Kristberg, Kullerstad, Stjärnorp och Vreta Klosters församlingar.

Antal riksdagsmän för de hela socknarna under åren 1600 till 1866 var: Hällestad 26, Regna 2, Risinge 19, Skedevi 5, Godegård 7, Tjällmo 8, Vånga 8. Det visar hur stark Hällestads ställning var – givetvis en följd av att området under större delen av tiden var bergslag. Från Hällestad kom alltså riksdagsmän både 1600 och 1866.

Vi skall nu möta den siste bondeståndsrepresentanten Nils Jansson som alltså 1866 var med och avskaffade ständsriksdagen. Han har i boken nr 590 och om honom står följande:

Nils Jansson i Rökslid, Hällestad sn, 1859 – 1860 (Risinge, Hällestad och Tjällmo), 1862

– 1863 (Risinge, Hällestad och Tjällmo), 1865 – 1866 Risinge, Hällestad och Tjällmo)

Född 1821 5/9 i Rökslid, Hällestad sn, död där 1911 21/1

Bergsman i Rökslid, nämndeman

Son till Jan Nilsson, bergsman i Rökslid, och Brita Andersdotter.

Suppleant i allmänna besvärsutskottet, i förstärkta statsutskottet och i förstärkta konstitutionsutskottet 1859 – 1860, ledamot i förstärkta lagutskottet 1859 – 1860, suppleant i bevillningsutskottet och i förstärkta bankoutskottet 1862 – 1863, suppleant i statsutskottet och ledamot i förstärkta bankoutskottet 1865 – 1866.

Ägde 1/8 mantal i Rökslid, Hällestad sn.

Gift 1848 24/11 i Risinge sn med Anna Lotta Olofsdotter, född 1824 16/12 i Ramstorp, Risinge sn, död 1899 18/3 i Rökslid, Hällestad sn, dotter till Olof Hansson. Hemmansägare i Ramstorp. Nämndeman, och Maria Kristina Hansdotter.

Barn

Anna Sofia Nilsson född 1854 15/8 i Rökslid, Hällestad sn. Gift 1894 22/7 i Hällestad med Karl Johan Skoglund, född 1860 1/2 i Hålköp, Hällestad sn, bosatt i Stalpan, Skånstorp, Hällestads sn, son till Johannes Andersson Skoglund, bonde i Skånstorp, och Johanna Andersdotter.

Emilia Karolina Nilsson född 1857 4/2 i Rökslid, Hällestad sn. Gift 1885 23/5 i Hällestad sn med Karl Johan Adolfsson, född 1859 20/1 i Ljungsmon, Hällestad sn, arbetare i Norrköping, son till Adolf Johansson, skräddare i Hällestad, bosatt i Ljungsmon, och Lotta Nilsson.

Johanna Charlotta Nilsdotter född 1859 28/5 i Rökslid, Hällestad sn, död 1922 26/2. Gift 1894 17/3 i Hällestad sn med Karl Johannessson, född 1867 14/8 i Skäftesfall, Risinge sn, död 1954 i Lera, Hällestad sn, bergsman i Rökslid, son till Johannes Persson i Båttorp, Hällestad sn. Och Johanna Matilda Svensdotter.

Amalia Nilsdotter, född 1864 30/12 i Rökslid, Hällestad sn död där 1865 17/2.

Det viktiga som fick mig att skriva den här lilla studien är minnet av två kvinnor, den ena var min hustru Anne-Marie och den andra en gång vår elev. Det där vi kallar Livet kastar oss ibland in i situationer vi aldrig drömt om att hamna i. En trafikolycka i Danmark förde Anne-Marie och mig till realskolan/gymnasiet i Finspång för vad vi trodde skulle bli en kort visit. Det blev för livet! Vi undervisade i helt olika ämnen. Tyska respektive historia. Givetvis hände det ibland att elevernas intresse för ämnena var olika men i det här fallet icke! Eleven som hette Kerstin Skoglund och kom härifrån Hällestad var alltid glad och positiv. Hon återvände som vuxen, gift Grundström, som sekreterare på skolan och förblev vår vän.

Nu åter till det här med Livet. År 1999 tog Livet tillbaka Anne-Marie 66 år gammal – just vid uppnådd pensionsålder. Kerstin som var född 1950 hämtade Livet år 2018. När jag sitter och läser om den siste bonderiksdagsmannen från Hällestad tänker jag på de två som Livet tog tillbaka just när de skulle börja njuta av livet. Bondeständsriksdagsmannen det här handlar om, Nils Jansson i Rökslid, Nils Jansa i Hällsta, var ju dessutom farmors morfar till Kerstin.

Besök ett av Sveriges största möbelvaruhus!

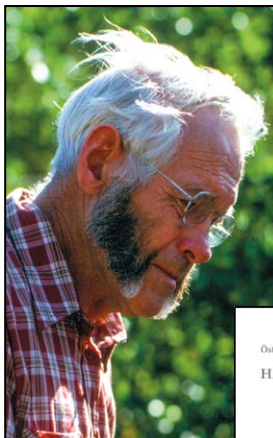
6000m²
möbler!

I över 65 år har familjen Petersson sålt möbler i Ljusfallshammar. I vår 6000m² stora butik finns möbler från både svenska och utländska leverantörer.

*Varmt välkommen hälsar
Leif Petersson med personal.*

TIB-Möbler
Ljusfallshammar

Tel. 0122 - 402 20 www.tibmobler.se

Östen Petterssons bok om Hällestads bergslag i ny upplaga.

En faktsäckad bok om 1500 år av järnframställning i gruvor, hyttor och hammare.

Östen Pettersson

HÄLLESTADS BERGSLAG

För 250 kr får du 153 sidor rikt illustrerad kunskap om Hällestads historia.

Ring Hasse Skoglund
073-804 68 78

Eller skicka e-post till:
hembygden.hallestad@gmail.com

Välkommen till en riktig bygghandel!

Hos oss finner du material och kunskap till ditt projekt.

TILLSAMMANS FIXAR VI ALLT!

Grindvägen 3, 612 44 Finsång • Öppet: Mån-fre 6.45-18, Lör 9-14
Telefon: 0122-141 50 • E-post: info@xlbyggfinsang.se [xlbyggfinsang](https://www.instagram.com/xlbyggfinsang)

BARKS BUSS

Din personliga researrangör

 0122-50 119 ▪ www.barksbuss.se ▪ info@barksbuss.se

ATLASSOL

Solenergianläggningar för Villa och Företag

 0122-500 00 ▪ www.atlassol.se ▪ info@atlassol.se

**Flyers • Dekaler • Visitkort
Etiketter • Kuvert
Rollup • Skyltar • Bildekor
• Digitaltryck • Vepor...
och mycket mer!**

***Gör som Hällestads Hembygdsförening.
Anlita oss!***

**SCREEN
PRINT**

Trycksaker Reklam Profilprodukter

www.screenprintab.se

**FINSPÅNG 0122-165 04
Skäggebyvägen 33**

**NORRKÖPING 011-10 72 94
Lindövägen 72**

info@screenprintab.se

Hälestads Hembygdsförening 100 år 2023

Hälestads hembygdsförening - 100-årsjubileum 2023
Vi firar Hembygdens dag på Hembygdsgården
Lördag den 29 juli kl 13-17

Visning av samlingarna

Utställning

Visning av körvandring

Miniteater Gruvspelen

Lotteri

Nyfiken på Bygdegården?

Cafe och korv m bröd

Musik vid ån

Barnteater

Hoppborg

I smedjan smider smederna

Vi ringer in i klockstapeln kl 13

Välkommen